

1987, 5. října – Sdělení VONS č. 690 „*Problematika trestného činu vyzvědačství*“ obsahující analýzu zneužívání trestného činu vyzvědačství v Československu s uvedením případů Viktora Dedery, Jiřího Ganse, Petra Hauptmanna, Ondřeje Hocha, Michaela Kellera, Josefa Römera a Františka Veise.

Poměrně často se setkáváme s případy lidí, odsouzených k vysokým trestům za vyzvědačství, eventuelně za přípravu či pokus o tento trestný čin. Ačkoli jde o tresty mimořádně kruté – trestní sazba za tento čin je 10–15 (popř. až 25) let v nejtěžší vězeňské skupině nebo smrt – nemůžeme k většině těchto případů zaujmout meritorní stanovisko, neboť soudní řízení zde zpravidla probíhá s vyloučením veřejnosti a rozsudky, jako listiny zásadně veřejné, sestávají v rozhodujících bodech z pouhého odkazu na tajný trestní spis. Ve vztahu k případům údajné špionáže se tedy ocitáme ve velmi komplikovaném postavení: naší hlavní zásadou je úzkostlivě dbát pravdy, tj. protestovat pouze proti těm justičním represím, jejichž nespravedlivost či nepřiměřenost můžeme bezpečně prokázat, nejraději za pomoci oficiálních listin (obžalob, rozsudků, protokolů o domovních prohlídkách a o výsleších, zápisů ze soudního jednání apod.). Obdobné podklady nepřicházejí v úvahu u trestného činu vyzvědačství obvykle v úvahu a i tam, kde se nám náhodou podaří získat prověřené a podrobné informace, vystavili bychom se jejich zveřejněním sami nebezpečí trestního stíhání pro obdobný trestný čin.

Jestliže nám naše zásady i praktické možnosti málokdy dovolují intervenovat v konkrétních případech údajného vyzvědačství, naše svědomí nám naopak přikazuje protestovat proti nepřijatelné aplikaci tohoto ustanovení trestního zákona. Máme totiž velmi dobré důvody pro přesvědčení, že značná část a pravděpodobně většina z těch několika desítek nebo snad i stovek osob, vězněných v současném Československu za špionáž, nikdy placenými agenty cízí moci nebyla. Tito lidé se nedopustili špionáže ani v běžném slova

smyslu (což je důležité, neboť mezinárodní humanitární organizace Amnesty International zpravidla špiony nehájí), ani ve smyslu rozumné interpretace platných čs. zákonů. Zde se ovšem dostáváme do oblasti zcela zásadních problémů právního i společenského charakteru. Prvním takovým problémem je skutečnost, že podle čs. zákona jsou příprava trestného činu či pokus o něj stejně přísně trestné jako dokonaný čin: v praxi to znamená, že lze na dlouhá léta skončit ve vězení za opilecký výkřik „stejně to všechno prozradím Američanům“, za pouhý nerealizovaný záměr, za „podezřelé“ styky s cizinci či dokonce ve smyslu formulky „kdyby se mu podařilo dostat se do ciziny, byl by mohl ledacos vyzradit – budiž tedy potrestán tak, jako by to byl učinil“. S tím úzce souvisí druhý problém: ať již je to ospravedlnitelné, či nikoli, většina států chrání svá životně důležitá tajemství řadou tvrdých zákonných a často i mimozákonných opatření. Jenže podle čs. zákonů a nepřeborné změti navazujících předpisů je předmětem přísného utajení téměř vše, od ekologické situace po jména spoluzaměstnanců. Zákon má každého odradit od publikování vlastních názorů či dokonce faktických údajů. Víme dokonce o osobách, vězněných za špionáž pouze kvůli sdělení skutečností, publikovaných v běžném čs. tisku nebo notoricky známých.

Je třeba podotknout, že ne každý čs. občan, který se příležitostně stýká s cizinci nebo má přístup k utajovaným skutečnostem (což jsou prakticky všichni, neboť k těmto údajům patří mj. každé nádraží či přehrada) nebo nevynikají láskou k stávajícímu politickému zřízení (což jsou opět téměř všichni), je ve skutečnosti odsouzen pro špionáž. Avšak podle platného práva a užívané praxe může být odsouzen kdokoli z nich. Představitelům Charty 77 bylo opětovně vyhrožováno, že zveřejnění jejich stanovisek k bezpečnosti jaderných elektráren, k ekologické situaci či k rozmístění sovětských raket v Československu bude stíháno jako špionáž.

Nepochybujeme o tom, že také v Československu působí cizí agenti a pokládáme za pravděpodobné, že se čas od času podaří někoho z nich dopadnout a usvědčit. Podle našich informací a sice neúplných, nicméně velice přesvědčivých důkazů však většina z těch, kdo si v současné době v čs. věznicích odpykávají tresty za údajnou špionáž, spadá do následujících čtyř kategorií:

- 1) Osoby, které zastávaly jakoukoli odpovědnější funkci nebo měly cokoli společného s nějakým ozbrojeným sborem (včetně výkonu základní vojenské služby) a projevíly záměr emigrovat nebo se dokonce o emigraci pokusily. (Tato kategorie pravděpodobně převažuje.)
- 2) Osoby, které se pokusily navazovat a udržovat intenzivnější kulturní či kulturně politické styky s cizími zastupitelstvími nebo přímo se zahraničím.
- 3) Osoby, které ve své naivitě, opilecké sdílnosti nebo momentálním výbuchu odporu informovaly někoho, že na okraji města jsou kasárna a že tank je vybaven dělem, člověk, jemuž se svěříly, sice nepochybně nebyl agentem cizí mocnosti, ale zato je neprodleně udal.
- 4) Osoby, které by zásadně byly ochotny – buď pro svůj odpor vůči režimu, nebo pod tlakem mimořádných podmínek (např. vězení) – vykonávat špionáž vůči Československu, jejichž vina však spočívá výlučně v tom, že naletěly agentům-provokátorům, řízeným StB.

Podmínky v nejpřísnějších československých vězeních jsou velmi špatné a přečkat podobné vysoké tresty bez citelné újmy na zdraví je takřka nemožné. V dubnu 1985 proběhla v Československu podpisová akce za Jiřího Ganse, odsouzeného za vyzvědačství na 15 let odnětí svobody. Jeho hlavní provinění spočívalo zřejmě v tom, že mezi mládeží rozšiřoval hudební nahrávky, získané prostřednictvím amerického velvyslanectví. Byl skutečně propuštěn a vrátil se jako lidská troska, fyzická i psychická. Je velice pravděpodobné, že kdyby propuštěn nebyl, nedožil by se konce svého trestu.¹

Z výše uvedených důvodů nejsme schopni podrobně referovat o osobách, odsouzených za vyzvědačství, ani průkazně doložit vykonstruovanost a nespravedlnost některých těchto případů. Víme však, že se s těmito lidmi zachází naprosto nelítostně, a jsme přesvědčeni, že mnozí z nich jsou nevinnými oběťmi. Proto vítáme všechny humanitární snahy, které je v této oblasti možné uskutečnit, a hodláme je v budoucnu podporovat.

Současně vyzýváme orgány státní moci, justice a v neposlední řadě také veřejné sdělovací prostředky, aby konečně přestaly

zahalovat problematiku špionáže do nimbu tajemství a všudypřítomné hrozby. Jestliže dotyčný skutečně něco vyzradil cizí moci, pak lze zajisté alespoň rámcově informovat veřejnost, co vůbec měl možnost prozradit, komu to prozradil a jakým způsobem to prozradil. Při naprosté absenci podobných informací se nelze divit, že veřejnost pokládá tyto procesy za pouhý akt msty a za prostředek k udržování atmosféry všeobecného strachu. K tomu podotýkáme, že nejde o zkušenost nijak novou: u tisíců našich spoluobčanů, odsouzených k trestu smrti nebo k desítkám let vězení v letech padesátých a plně rehabilitovaných v letech šedesátých, bylo hlavní součástí obvinění údajné vyzvědačství proti tehdejší ČSR.

Na závěr uvádíme alespoň několik osob, které jsou v současné době v Československu vězněny pro špionáž a o jejichž vině máme důvodné pochybnosti:

Petr Hauptmann, nar. 7. 8. 1946, trest 10 let, výstup 12. 9. 1993, manželka Alexandra Hauptmannová, Klánovická 705/5, 194 00 Praha 9²

Viktor Dederá, nar. 10. 5. 1963, trest 10 let, výstup 25. 8. 1994, otec Jan Dederá, Kyjevská 15, 625 00 Brno-Bohunice³

Ondřej Hoch, nar. 6. 12. 1948, trest 13 let, výstup r. 1997, otec: Ondřej Hoch, Koněvova 96, 130 00 Praha 3⁴

Michael Keller, nar. 11. 6. 1963, trest 5 let, výstup r. 1991, otec: Hans Keller, Brunnengasse 10, 6103 Waldorf, NDR⁵

Josef Römer, nar. 7. 10. 1955, trest 11 let, výstup leden 1988, matka: Ema Anderlová, nám. Pionýrů 3470, Gottwaldov⁶

František Veis, nar. 5. 7. 1932, trest 12 let, výstup duben 1991, dcera: Carmen Svobodová, Vyskočilova 3, 141 00 Praha 4⁷

Informace o Chartě 77, r. 10, 1987, č. 13, s. 10–12.

POZNÁMKY

¹ K případu Jiřího Ganse viz sdělení VONS č. 455, dokument č. 458.

² K případu Petra Hauptmanna viz kromě souhrnných, respektive hromadnějších sdělení především sdělení VONS č. 391 a 632, dokumenty č. 394

a 635, a text „Sdělení VONS ve věci ing. Petra Hauptmanna“ ze 14. 11. 1989, dokument č. 1201.

- ³ Viktor Dederera vystudoval pod vlivem rodinného prostředí Střední vojenskou odbornou školu v Žilině, konkrétně obor společné stravování, a stal se vojákem z povolání. Svůj osmiletý závazek služby v armádě nastoupil jako rotmistr 57. motostřeleckého pluku ČSLA. Trvale pocítoval nechuť k působení v armádě a snažil se dosáhnout odchodu do civilu. Na základě Dedererova zatajeného písemného styku s příbuznými v zahraničí, jeho kritickým protirežimních vystoupením, včetně vyprávění politických anekdot, hromadného poslechu vysílání Rádia Svobodná Evropa s jeho účastí a udání na nedostatky v hospodaření byl od 22. 12. 1982 Správou vojenské kontrarozvědky Západního vojenského okruhu založen jeho osobní svazek pod krycím jménem „Holandčan“ s reg. č. 47964. Po důkladném rozpracování bylo 21. 8. 1984 zahájeno Dedererovo trestní stíhání pro trestné činy snižování vážnosti prezidenta republiky podle § 103 tr. zák. a hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele podle § 104 tr. zák. Teprve 27. 11. 1984 byl obviněn starším vyšetřovatelem StB Vojenské kontrarozvědky oddělení Tábor pplk. JUDr. Janem Hniličkou také z trestného činu vyzvědačství, kterého se měl dopustit tím, že od vojáků vyzvídal utajované služební skutečnosti s úmyslem je po plánovaném odchodu z armády a emigraci vyzradit nepřátelským zpravodajským službám.

Vyšší vojenský soud v Příbrami ho po dvoudenním jednání odsoudil 23. 1. 1985 pro trestné činy pobuřování podle § 100 tr. zák., vyhýbání se výkonu vojenské služby podle § 280 tr. zák., přípravy k trestnému činu opuštění republiky podle § 7/1 k § 109/2 tr. zák., vyzvědačství podle § 105/1 tr. zák., návodu k trestnému činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 10/1 b) k § 132/1 b) a neoprávněné užívání cizího motorového vozidla podle § 209a/1, 3 b) tr. zák. k trestu odnětí svobody v délce deseti let ve II. nápravně výchovné skupině a ke ztrátě vojenské hodnosti. Dederera popíral, že by chtěl emigrovat, a proto získával citlivé informace, chtěl prý pouze dosáhnout propuštění z armády.

Ve prospěch Viktora Dederery byly podnikány podpůrné akce doma i v zahraničí. Jeho jméno se objevilo mezi naléhavými případy politických vězňů, jejichž osvobození požadovali mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát a místopředseda FIDH Ladislav Lis v dopisu České národní radě a vládě ČSR z 11. 5. 1988 obsahujícím žádost o vyšetření příčin smrti Pavla Wonky. CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 2, Praha 2007, s. 1007–1008. V rámci akce Patronát organizované Polsko-československou Solidaritou byl Viktor Dederera spolu s Ondřejem Hochem adoptován Výkonným výborem Bojující solidarity (Komitet Wykonawczy Solidarności Walczącej), na

starost je měla mít její členka Hanna Łukowska–Karniejová z Bratislavi. *Biuletyn informacyjny*, 1988, č. 8–9, s. 12.

Dederův případ se stal znovu aktuálním za změněných politických okolností. Jeho příbuzná Alena Janečková se obrátila na Občanské fórum s výzvou o pomoc ve věci jeho propuštění. LP, Sb. VONS, inv. č. 68, sign. IV/3, kart. 18. Dederovo jméno se objevilo i mezi vězňenými osobami, jejichž osvobození VONS požadoval, viz dokument č. 1202. Amnestie prezidenta Gustáva Husáka z 8. 12. 1989 však pro něj znamenala pouze snížení původně vyneseného trestu o rok na devět let. Amnestií prezidenta V. Havla z 1. 1. 1990 byly Dederovi z nové výměry trestu odpuštěny tři roky. K tomu viz mj. dopis Viktora Dedery Václavu Bendovi z 2. 2. 1990 obsahující žádost o pomoc ve věci jeho předčasného propuštění. Tamtéž, sign. II/1, kart. 18. Podle dopisu měl ve vězení strávit ještě sedm měsíců. Deder byl skutečně propuštěn na svobodu až 23. 8. 1990. K případu Viktora Dedery viz především studii Prokopa TOMKA: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a problematika tzv. vyzvědačů, in: Jaroslav Pažout (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989*. Sborník grantového projektu č. 3, Praha 2009, s. 19–20; dále viz mj. zprávu o jeho případu uloženou in: LP, Sb. VONS, inv. č. 68, sign. IV/1, kart. 18. V dokumentech VONS byl kromě sdělení č. 690 zmíněn v hromadných sděleních výboru č. 713 a 860, dokumenty č. 716 a 864, a v dokumentu č. 1203.

- ⁴ Ondřej Hoch byl zřejmě jeden z mála skutečných vyzvědačů. Nejprve nastoupil v roce 1976 do SNB. Zprvu byl zařazen do složek VB, posléze se částečně díky svému rodinnému původu (měl arabského předka) a dobrovolnému studiu arabštiny, kterým si snažil získat lepší pozici v bezpečnostním aparátu, a částečně díky náhodě – v roce 1976 byl u případu havarovaného vozidla irácké ambasády – dostal k I. správě SNB. Ještě předtím si na praporčické škole v Zastávce u Brna doplnil střední vzdělání s maturitou. V lednu 1982 byl převeden k StB na Krajský odbor pasů a viz v Praze a tentýž rok ke zmíněné rozvědce. Bylo mu umožněno studium na I. fakultě Vysoké školy SNB, ale pro špatný prospěch a zejména pro časté styky s Iráčany byl v září 1983 ze školy vyloučen a současně propuštěn ze služebního poměru u SNB. Jako tajný spolupracovník se však vzhledem ke svým znalostem a kontaktům i nadále podílel na rozpracování Iráčanů v Československu. K jeho osobě byl proto 6. 10. 1983 zaveden 1a. odborem Správy StB v Praze svazek kandidáta tajné spolupráce reg. č. 38990 pod krycím jménem „Rahman“. Během jeho kontroly bylo zjištěno, že poskytuje Iráčanům určité informace. Mělo se tak dít asi od roku 1979 a mezi poskytnutými informacemi byly poznatky o iráckých studentech, resp. o zájmu StB o ně.

Na Hochově odhalení jako špiona byly nasazeny značné síly. V březnu 1984 byl Hoch zatčen. Nejprve byl obviněn ze spáchání trestného činu

ohrožení státního tajemství podle § 106 tr. zák. V průběhu vyšetřování vedeného odborem vyšetřování StB Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje bylo obvinění změněno na trestný čin vyzvědačství podle § 105 tr. zák. Hlavním důkazem byla nahrávka jeho schůzky s iráckými státními příslušníky, z nichž jeden byl studentem Vysoké školy zemědělské v Praze a druhý trvale usazeným Iráčanem, kterou StB získala při domovní prohlídce v jejich bytě po zatčení Ondřeje Hocha. Další důkazy měli poskytnout agenti StB, proti Hochovi byly využity i odposlechy a jeho výpovědi během vyšetřování. Proti Iráčanům nebylo obvinění vzneseno, pouze v květnu 1984 byli vyhoštěni tři iráckí diplomaté a jeden Iráčan bez diplomatické imunity. Viz ABS, arch. č. ZV-435 MV, vyšetřovací spis k případu Ondřeje Hocha.

Dne 14. 9. 1984 uznal Vyšší vojenský soud v Příbrami Hocha vinným z trestného činu vyzvědačství podle § 105 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák. a odsoudil jej k třinácti letům odnětí svobody ve III. nápravně výchovné skupině. Během přelíčení oba zmínění Iráčané jako svědci popřeli, že by Hocha znali. Také obžalovaný se k trestnému činu nedoznal. Navíc mělo být v soudním spise uvedeno vyjádření ministra zahraničních vztahů ČSSR Bohuslava Chňoupk, který napsal „*věc vyřešit politicky, bez přijímání jiných opatření*“. Trestný čin byl navíc prokázán zejména „tajným dodatkem“ k výpovědi jednoho ze dvou svědků, se kterým ovšem nebyl obžalovaný seznámen. Hochovým obhájcem před vojenským soudem byl vojenský soudce.

V roce 1987 se Ondřej Hoch pokusil o obnovu řízení. Napadl pravost hlavního důkazu (magnetofonového záznamu), formu jeho uznání za důkaz (byl donucen podepsat jeho přepis) a způsob výslechu během vyšetřování (sugestivní otázky vyšetřovatele, tak aby odpovídaly magnetofonovému záznamu). Dále napadl pojem „cizí moc“, když argumentoval, že Irák je spojenecká země. Vyšší vojenský soud v Příbrami v senátu pod předsednictvím pplk. JUDr. Josefa Hlaváčka ale jeho návrh zamítl. Proti zamítavému stanovisku k návrhu na obnovu řízení podal Hoch stížnost prostřednictvím svého advokáta mjr. JUDr. Pavla Štrbíka (předseda senátu Vojenského obvodového soudu v Praze) k Nejvyššímu soudu ČSSR. Vojenské kolegium Nejvyššího soudu ČSSR v senátu pod předsednictvím plk. JUDr. Václava Horáka během neveřejného zasedání dne 23. 6. 1987 Hochovu stížnost zamítlo a potvrdilo tak původní rozsudek. Usnesení Vyššího vojenského soudu v Příbrami z 24. 3. 1987 a usnesení Nejvyššího soudu ČSSR z 23. 6. 1987 viz in: LP, Sb. VONS, inv. č. 122, sign. I/1, kart. 25.

Na svou obranu ještě Ondřej Hoch podal návrh svému obhájci ze 14. 6. 1987 a Vojenské obvodové prokuratuře v Praze ze 30. 6. 1987 na trestní stíhání vyšetřovatele Odboru vyšetřování StB Praha kpt. Jaroše a příslušníka StB npor. Martince. Tento návrh byl zamítnut prokurátorem Vyšší vojenské prokuratury v Příbrami pplk. JUDr. Zdeňkem Karafiátem dne 13. 7. 1987. Sdělení Vyšší vojenské prokuratury v Příbrami ze 13. 7. 1987 viz in:

LP, Sb. VONS, inv. č. 122, sign. I/1, kart. 25. Dne 12. 10. 1987 se Hoch také obrátil se žádostí o milost na Vojenskou kancelář prezidenta republiky. O tom přinesly zprávu samizdatové Informace o Chartě 77 v článku „Ondřej Hoch žádá o milost“, který obsahoval citace z jeho žádosti. Hoch v ní mj. uvedl: „*Je nutné zdůraznit a připomenout, že irácký lid již sedmý rok trpí válkou, a je tudíž absurdní a navíc urážlivé obvinít představitele spřáteleného Iráku, že by kdykoliv a obzvláště v této, pro celý národ těžké době, organizovali výzvědnou činnost na území tisíce kilometrů vzdáleného Československa.*“ *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 1, s. 19.

Během svého věznění v NVÚ Valdice držel na protest proti odsouzení dvakrát dlouhodobou hladovku. Z toho jednou od 28. 8. 1985 až do listopadu 1985. V důsledku oslabení organismu byl dvakrát hospitalizován ve vězeňské nemocnici v Praze na Pankráci. Prodělal zápal plic a pohrudnice a zhubl až na 52 kg.

Ve vězení se vydával za tlumočníka ministerstva zahraničních věcí a svou příslušnost k SNB a potažmo k StB tajil, stejně tak odmítal, že by předával nějaké informace cizí moci. Také díky tomu získal solidaritu VONS, který kontaktoval ve Valdicích přes spoluvězněné. Na jaře 1987 o jeho případu vyšla zpráva v Informacích o Chartě 77. Díky práci VONS se mu dostalo také podpory ze zahraničí formou solidární korespondence a žádosti o propuštění. VONS se také v roce 1987 s výzvou o pomoc obrátil na předsedu irácké vlády Táríka Azíze, aby přispěl k nápravě „*politováníhodného justičního omylu, jímž bylo značně poškozeno dobré jméno vaší vlasti, irácké republiky a jehož nevinnou obětí se stal čs. občan Ondřej Hoch*“ (viz dokument č. 1174). Jak již bylo uvedeno, v rámci akce Patronát organizované Polsko-československou Solidaritou byl v roce 1988 Ondřej Hoch spolu s dalším československým občanem odsouzeným za vyzvědačství Viktorem Dederou adoptován Výkonným výborem Bojující solidarity. *Biuletyn informacyjny*, 1988, č. 8–9, s. 12.

Kontroverznost Hochovy osoby se projevila také v tom, že jako tajný spolupracovník spolupracoval s Oddělením vnitřní ochrany Sboru nápravné výchovy, které informoval o svých spoluvězních, zejména politických. Hochovo jméno figurovalo mezi vězněnými osobami, jejichž osvobození VONS požadoval, viz dokument č. 1202. Prezident Husák mu ale podobně jako v jiných případech vyzvědačů milost neudělil. Počkat musel až na rok 1990, kdy mu nejprve 2. 1. 1990 byla usnesením Vyššího vojenského soudu v Táboře prominuta jedna třetina zbytku trestu. Po stížnosti Ondřeje Hocha na porušení zákona mu Nejvyšší soud prominul jednu třetinu celého trestu, navíc ministr národní obrany rozhodl o přerušení jeho výkonu a Hoch byl 12. 3. 1990 propuštěn na svobodu. Prezident Václav Havel potom udělil 24. 4. 1990 individuální milost a prominul zbytek trestu. Nicméně žádost o soudní rehabilitaci byla v roce 1995 zamítnuta.

K případu Ondřeje Hocha viz dále článek „Případ Ondřeje Hocha“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 10, 1987, č. 6, s. 26; „Ondřej Hoch žádá o milost“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 1, s. 19. TOMEK: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*, s. 18–19; týž: *Vyzvědači ve Valdicích, Historická penologie*, 2007, č. 3, s. 78; VRÁNA, Karel: *Ve službách imperialismu, Týden* 12, 2005, č. 4, s. 14; MATOCHA, Pavel: *Přítel Chemického Alího, Euro* 3, 2004, č. 3, s. 34.

Případ Ondřeje Hocha byl uváděn dále v souhrnných sděleních VONS č. 713 a 860, dokumenty č. 716 a 864, a v dokumentu č. 1203.

- ⁵ Východoněmecký občan, povoláním zedník, Michael Keller byl v roce 1980 v NDR odsouzen za několik krádeží a pokus o překročení hranice z NDR do SRN k 28 měsícům vězení. V roce 1983 byl za další pokus o překročení hranic znovu zatčen a odsouzen, z vězení byl propuštěn po téměř třech letech 27. 2. 1986. Potřetí se Keller pokusil dostat do SRN přes Československo, jehož hranice ilegálně překročil 18. 4. 1986. Na československém území se dopustil vloupání do devíti chat a pracovních maringotek a tří krádeží motorových vozidel. Motivován byl snahou obstarat si potraviny, oblečení a dopravní prostředky na cestu k hranici. Keller byl ale zadržen vojenskou hlídkou poblíž vojenského objektu nedaleko Kladna 26. dubna 1986. Po zadržení byl obviněn z trestného činu vniknutí na území republiky podle § 110 tr. zák. a z krádeží. Vyšetřování vedl odbor vyšetřování StB Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Až při výslechu 5. 5. 1986 údajně doznal, že shromažďoval informace o vojenských zařízeních na území Československa, které prý chtěl vyzradit po své emigraci do SRN. Z tohoto důvodu rozšířil 30. 6 1986 vyšetřovatel trestní stíhání Michaela Kellera o trestný čin vyzvědačství podle § 105, odst. 1 tr. zák. Keller podal proti rozhodnutí stížnost, v níž tvrdil, že žádné informace nezískával a že k výpovědi byl vyšetřovateli StB donucen. Stížnost byla zamítnuta.

V průběhu trestního řízení došlo k řadě pochybení. Při vyšetřování byli používáni tlumočníci z řad příslušníků StB, kteří nebyli na seznamu úředních tlumočnicků, příslušník StB kpt. Jaroslav Hurt vystupoval v případě jako svědek i tlumočník. Michael Keller neobdržel před soudním řízením obžalobu v němčině a ještě týden před líčením neznal svého advokáta.

Krajský soud v Praze odsoudil 4. 2. 1987 Kellera pro trestné činy přípravy trestného činu vyzvědačství, vniknutí na území republiky, rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, neoprávněného užívání cizího motorového vozidla, krádeže a porušování domovní svobody na jedenáct let odnětí svobody nepodmíněně se zařazením do II. nápravně výchovné skupiny, přičemž hlavní líčení se konalo s vyloučením veřejnosti. Viz in: ABS, vyšetřovací spis k případu Michaela Kellera, sign. V 40776 MV, rozsudek Krajského soudu v Praze nad Michaelem Kellerem ze 4. 2. 1987. Nejvyšší soud ČSR tento rozsudek 4. 6 1987 zrušil a vrátil věc krajskému soudu k přezkoumání skutkové podstaty trestného činu vyzvědačství podle § 105

tr. zák. Krajský soud v Praze sice 13. 8. 1987 potvrdil, že se Michael Keller dopustil přípravy k trestnému činu vyzvědačství, ale trest snížil na šest let odnětí svobody nepodmíněně.

S Michaelem Kellerem se náhodně ve vazbě setkal evangelický farář a signatář Charty 77 Jan Dus (k trestnímu stíhání samotného Jana Dusa viz sdělení VONS č. 527, 563, 581, 615, 620 a 653, dokumenty č. 530, 566, 584, 618, 623 a 656), který vyvinul ve prospěch Kellera neobyčejně rozsáhlé úsilí ve snaze jej očistit od obvinění z vyzvědačství. Podle Dusových informací vyšetřovatelé StB Kellera přiměli k doznání fyzickým mučením, nátlakem a záměrně nesprávnou interpretací dokumentů úředním tlumočnickem při výslechu. Vyšetřovatelé StB měli upravit náčrtek budovy se dvěma radary, který měl dokazovat Kellerovo vyzvědačství. Jan Dus podal v roce 1987 po svém propuštění z vazby v Kellerově věci pět podání krajské prokuratury v Praze, generální prokuratury ČSR a Nejvyššímu soudu ČSR. Tato podání jsou uložena in: LP, Sb. VONS, inv. č. 81, sign. II/1, kart. 21. K Dusovým aktivitám ve prospěch M. Kellera viz dále text „Jan Dus k případu Michaela Kellera z NDR“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 10, 1987, č. 7, s. 25–26; též zprávu o aktivitách J. Dusa v Kellerův prospěch a o rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR zrušit rozsudek Krajského soudu v Praze odsuzující Kellera pro vyzvědačství a další trestné činy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a vrácení jeho věci k došetření in: *Informace o Chartě 77*, r. 10, 1987, č. 8, s. 23–24.

Díky Dusovu angažmá se případu Michaela Kellera dostalo pozornosti v Československu i v zahraničí. Dne 5. 12. 1989 byla zaslána Gustávu Husákovi petice za propuštění Kellera, kterou podepsali vedle Jana Dusa Rudolf Battěk, Václav Benda, Ivan Dejmal, Jiří Dienstbier, Ilja Květoň, Ladislav Lis, Václav Malý, Dana Němcová a Milada Vorlová. LP, Sb. VONS, inv. č. 81, sign. IV/6, kart. 21. Farář Svatopluk Karásek vydal na základě Dusových informací v roce 1987 v Curychu výzvu k psaní protestních dopisů československým státním orgánům ve prospěch Michaela Kellera. Tamtéž, sign. IV/1, kart. 21, nedatovaný dopis Svatopluka Karáska.

Dlouho nebylo jasné, kde Keller trest odnětí svobody vykonává. Úřady neoficiálně i oficiálně oznamovaly, že byl převezzen do NDR. Tento údaj sdělil Janu Dusovi 28. 10. 1988 odpovědný pracovník konzulárního oddělení velvyslanectví NDR v Praze. Tamtéž, sign. II/5, kart. 21, dopis Jana Dusa generálnímu prokurátorovi ČSR Jaroslavu Krupauerovi ze 31. 10. 1988. Dne 10. 5. 1989 byl Keller přeřazen pro vzorné chování do I. nápravné výchovné skupiny. Keller se ocitl mezi osobami, jejichž propuštění požadoval VONS (viz dokument č. 1202), což prezident Husák odmítl, stejně jako v případech ostatních odsouzených podle § 105 tr. zák. Proto požádal Jan Dus jako člen delegace Koordinačního centra Občanského fóra jednající 8. prosince 1989 s ministryní spravedlnosti Dagmar Burešovou v Kellerově případě o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Ta žádosti vyhověla a následující den byl Keller vyhoštěn do NDR. Viz článek „Michael Keller vyhoštěn“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 13, 1990, č. 1, s. 9. K případu Michaela Kellera viz dále především studii Prokopa TOMKA: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, s. 20–22. Jméno Michaela Kellera se též objevilo v souhrnných sděleních VONS č. 713 a 860, dokumenty č. 716 a 864.

⁶ O případu Josefa Römera informovaly dále sdělení VONS č. 185, 195, 455, 505, 591, 713 a 860, dokumenty č. 186, 196, 458, 508, 594, 716 a 864, a dokument č. 1202.

⁷ K případu Františka Veise viz kromě souhrnných, respektive hromadnějších sdělení především sdělení VONS č. 35, 1023 a 1051, dokumenty č. 35, 1027 a 1055, a koncept zprávy vypracovaný členem VONS Petrem Uhlem „Případ Františka Veise“ o pronásledování Františka Veise, která byla adresována velvyslanectví USA a SRN v Praze 24. 12. 1987, dokument č. 1189.